

KREATIV FIKRLASH VA MOTIVATSIYA O'RTASIDAGI O'ZARO BOG'LIQLIK

Erkinov Ozodbek Faxriddin o'g'li

Andijon davlat pedagogika instituti pedagogika
fakulteti Pedagogika yo'nalishi
talabasi

ozodbekerkiboyev205@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20373830>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 21-may 2026 yil
Ma'qullandi: 23-may 2026 yil
Nashr qilindi: 25-may 2026 yil

KEY WORDS

Kreativ fikrlash, motivatsiya, ichki motivatsiya, tashqi motivatsiya, innovatsion yondashuv, ijodkorlik, ta'lim jarayoni, pedagogik texnologiyalar, mustaqil fikrlash, ta'lim samaradorligi.

ABSTRACT

Ushbu ilmiy maqolada kreativ fikrlash va motivatsiya o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik masalalari tahlil qilinadi. Kreativ fikrlashning shakllanishida ichki va tashqi motivatsiyaning o'rni, shuningdek, motivatsion muhitning ijodiy faoliyatga ta'siri yoritib berilgan. Tadqiqot davomida ta'lim jarayonida motivatsiyani oshirish orqali talabalarning mustaqil va innovatsion fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish imkoniyatlari ko'rib chiqiladi. Maqolada kreativ yondashuvni qo'llab-quvvatlovchi pedagogik usullar hamda motivatsion omillarning ta'lim samaradorligiga ta'siri ilmiy jihatdan asoslab berilgan.

Bugungi globallashuv va axborot texnologiyalari jadal rivojlanayotgan davrda jamiyatning har bir sohasida yangicha fikrlash, innovatsion yondashuv va ijodkorlikka bo'lgan ehtiyoj ortib bormoqda. Ayniqsa, ta'lim tizimida shaxsning kreativ fikrlash qobiliyatini rivojlantirish muhim vazifalardan biri sifatida qaralmoqda. Kreativ fikrlash insonning muammolarga noodatiy yondashuvi, yangi g'oyalarni ilgari surishi hamda mavjud bilim va tajribalarni samarali qo'llay olishi bilan tavsiflanadi. Bunday qobiliyatlarning shakllanishida esa motivatsiya muhim psixologik omil sifatida namoyon bo'ladi.

Motivatsiya shaxsning ma'lum faoliyatga bo'lgan qiziqishi, intilishi va ichki ehtiyojlarini ifodalab, uning faoliyat samaradorligini oshiradi. Ayniqsa, ichki motivatsiya o'quvchilarning mustaqil izlanishi, yangilik yaratishga intilishi va kreativ faoliyat bilan shug'ullanishiga kuchli ta'sir ko'rsatadi. Tashqi motivatsiya ham rag'batlantirish, qo'llab-quvvatlash va ijobiy muhit yaratish orqali kreativ fikrlash rivojiga xizmat qiladi. Shu sababli kreativ fikrlash va motivatsiya o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni ilmiy jihatdan o'rganish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Ta'lim jarayonida motivatsion muhitni to'g'ri tashkil etish o'quvchilarning ijodiy salohiyatini yuzaga chiqarishga yordam beradi. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlar va innovatsion yondashuvlar o'quvchilarning bilim olishga bo'lgan qiziqishini oshirib, ularda erkin va mustaqil fikrlashni shakllantiradi. Natijada ta'lim sifati va samaradorligi ortadi. Mazkur maqolaning maqsadi kreativ fikrlash va motivatsiya o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni tahlil qilish, motivatsiyaning kreativ faoliyat rivojiga ta'sirini ochib berish hamda ta'lim jarayonida kreativ fikrlashni rivojlantirishning samarali usullarini yoritishdan iborat

Asosiy qism

Kreativ fikrlash zamonaviy ta'lim tizimining muhim tarkibiy qismlaridan biri bo'lib, u shaxsning muammolarga yangicha yondashuvi, noodatiy g'oyalarni ilgari surishi va innovatsion qarorlar qabul qila olish qobiliyatini ifodalaydi. Kreativ fikrlashning rivojlanishi ko'plab omillarga bog'liq bo'lsa-da, ulardan eng muhimlaridan biri motivatsiya hisoblanadi. Motivatsiya insonning ma'lum faoliyatga bo'lgan ichki ehtiyoji, qiziqishi va intilishini yuzaga chiqarib, uning faoliyat samaradorligini oshiradi. Shu sababli kreativ fikrlash va motivatsiya bir-biri bilan uzviy bog'liq tushunchalar sifatida namoyon bo'ladi.

Psixologik tadqiqotlarga ko'ra, ichki motivatsiya kreativ faoliyatning asosiy manbai hisoblanadi. Ichki motivatsiyaga ega bo'lgan shaxs faoliyatni mukofot yoki tashqi rag'bat uchun emas, balki o'z qiziqishi va ehtiyoji asosida amalga oshiradi. Bunday yondashuv esa yangi g'oyalarni yaratish, mustaqil izlanish va ijodiy faoliyatni kuchaytiradi. Masalan, o'quvchilarning fanlarga qiziqishi, mustaqil tadqiqot olib borishga intilishi va muammolarga erkin yondashuvi kreativ fikrlash rivojlanishiga xizmat qiladi.

Tashqi motivatsiya ham kreativ fikrlashni qo'llab-quvvatlovchi muhim omillardan biridir. Rag'batlantirish, e'tirof etish, ijobiy baholash va qulay ta'lim muhiti o'quvchilarning ijodiy faoliyatga bo'lgan qiziqishini oshiradi. Ayniqsa, o'qituvchining qo'llab-quvvatlovchi munosabati, erkin fikr bildirish imkoniyatining mavjudligi va interfaol metodlardan foydalanish ta'lim jarayonida kreativ muhitni shakllantiradi. Natijada o'quvchilar o'z fikrlarini erkin ifodalashga, yangi g'oyalarni ilgari surishga va muammolarni innovatsion tarzda hal qilishga intiladi.

Ta'lim jarayonida kreativ fikrlashni rivojlantirish uchun zamonaviy pedagogik texnologiyalar va innovatsion yondashuvlardan samarali foydalanish muhim ahamiyatga ega. Jumladan, "Aqliy hujum", "Klaster", "Muammoli ta'lim", "Loyiha metodi" kabi interfaol metodlar o'quvchilarning mustaqil va erkin fikrlashini rivojlantiradi. Ushbu metodlar orqali o'quvchilar muammoli vaziyatlarni tahlil qilish, turli yechimlarni izlash va ijodiy qarorlar qabul qilish ko'nikmalarini egallaydi. Bu esa ularda nafaqat kreativ fikrlashni, balki bilim olishga bo'lgan motivatsiyani ham kuchaytiradi.

Shuningdek, motivatsion muhit yaratishda o'qituvchining pedagogik mahorati muhim o'rin tutadi. O'qituvchi dars jarayonida o'quvchilarning qiziqishlari va individual imkoniyatlarini hisobga olgan holda faoliyat olib borishi lozim. Qiziqarli topshiriqlar, amaliy mashg'ulotlar va innovatsion texnologiyalardan foydalanish o'quvchilarning darsga bo'lgan faolligini oshiradi. Natijada ular bilimlarni tayyor holatda qabul qilish emas, balki mustaqil izlanish va ijodiy yondashuv asosida o'zlashtirishga harakat qiladi.

Demak, kreativ fikrlash va motivatsiya o'rtasida kuchli o'zaro bog'liqlik mavjud bo'lib, motivatsiya kreativ faoliyatning rivojlanishida muhim omil sifatida xizmat qiladi. Ta'lim jarayonida motivatsion muhitni shakllantirish, interfaol metodlardan foydalanish hamda o'quvchilarning mustaqil fikrlashini qo'llab-quvvatlash orqali kreativ salohiyatni yanada rivojlantirish mumkin.

Ichki motivatsiya

Ichki motivatsiya — bu shaxsning ma'lum faoliyatni tashqi mukofot yoki bosim sababli emas, balki o'zining qiziqishi, ehtiyoji va qoniqishi asosida amalga oshirishidir. Bunday motivatsiya insonning bilim olishga, yangilik yaratishga va mustaqil izlanishga bo'lgan tabiiy intilishidan kelib chiqadi. Ayniqsa, ta'lim jarayonida ichki motivatsiya o'quvchilarning kreativ fikrlashini rivojlantirishda muhim omil hisoblanadi.

Ichki motivatsiyaga ega bo'lgan o'quvchi dars jarayonida faol ishtirok etadi, muammolarga mustaqil yechim topishga harakat qiladi hamda yangi g'oyalarni ilgari surishga intiladi. U bilimni faqat baho olish uchun emas, balki o'z qiziqishi va ehtiyoji asosida egallaydi. Bu esa o'quvchining ijodiy salohiyatini yuzaga chiqarib, uning erkin va mustaqil fikrlashiga yordam beradi.

Psixologlarning ta'kidlashicha, ichki motivatsiya mavjud bo'lgan muhitda insonning kreativ faoliyati yanada faollashadi. Chunki bunday sharoitda shaxs o'z fikrini erkin ifodalash, tajriba o'tkazish va yangilik yaratish imkoniyatiga ega bo'ladi. Natijada o'quvchilarda tashabbuskorlik, innovatsion fikrlash va muammolarga noodatiy yondashuv shakllanadi. Ta'lim jarayonida ichki motivatsiyani rivojlantirish uchun o'qituvchi o'quvchilarning qiziqishlari va ehtiyojlarini inobatga olishi zarur. Interfaol metodlardan foydalanish, erkin fikr almashish muhiti yaratish, amaliy topshiriqlar va ijodiy faoliyatlarni tashkil etish o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini oshiradi. Shu bilan birga, o'quvchilarning kichik yutuqlarini e'tirof etish va ularni qo'llab-quvvatlash ham ichki motivatsiyaning shakllanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Demak, ichki motivatsiya kreativ fikrlashning asosiy manbalaridan biri bo'lib, u shaxsning mustaqil, erkin va innovatsion fikrlash qobiliyatini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Tashqi motivatsiya

Tashqi motivatsiya — bu shaxsning ma'lum faoliyatni tashqi omillar, ya'ni mukofot, rag'bat, baho, maqto'v yoki ijtimoiy talablar asosida bajarishga bo'lgan intilishidir. Bunday motivatsiya inson faoliyatini boshqarishda muhim o'rin tutib, ayniqsa ta'lim jarayonida o'quvchilarning faolligini oshirishga xizmat qiladi. Tashqi motivatsiya orqali o'quvchilar bilim olishga, topshiriqlarni bajarishga va maqsad sari intilishga rag'batlantiriladi.

Ta'lim tizimida tashqi motivatsiyaning asosiy vositalari sifatida baholash, rag'batlantirish, sertifikatlar, sovrinlar va ijobiy munosabatlardan foydalaniladi. O'qituvchining maqto'vi yoki ota-onaning qo'llab-quvvatlashi o'quvchilarda o'ziga bo'lgan ishonchni kuchaytiradi hamda ularni yanada faol bo'lishga undaydi. Ayniqsa, qulay va qo'llab-quvvatlovchi ta'lim muhiti kreativ fikrlashning rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Tashqi motivatsiya o'quvchilarning kreativ faoliyatga bo'lgan qiziqishini oshirishda muhim vosita bo'lsa-da, undan me'yorida foydalanish zarur. Haddan tashqari faqat baho yoki mukofotga yo'naltirilgan yondashuv o'quvchilarning mustaqil va erkin fikrlashiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu sababli tashqi motivatsiyani ichki motivatsiya bilan uyg'un holda qo'llash samaraliroq hisoblanadi. Bunday yondashuv o'quvchilarda nafaqat yuqori natija olish istagini, balki bilimga nisbatan haqiqiy qiziqishni ham shakllantiradi.

Zamonaviy pedagogik yondashuvlarda tashqi motivatsiyani kuchaytirish uchun interfaol metodlar, guruhli ishlash, ijodiy loyihalar va innovatsion texnologiyalardan foydalanish tavsiya etiladi. Bu usullar o'quvchilarning darsdagi faolligini oshirib, ularni yangicha fikrlash va muammolarga kreativ yondashishga undaydi. Natijada ta'lim jarayonining samaradorligi ortadi hamda o'quvchilarning ijodiy salohiyati rivojlanadi.

Shunday qilib, tashqi motivatsiya kreativ fikrlashni qo'llab-quvvatlovchi muhim omillardan biri bo'lib, u o'quvchilarning faoliyatga bo'lgan qiziqishi va intilishini kuchaytirishda katta ahamiyatga ega.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, kreativ fikrlash va motivatsiya o'rtasida mustahkam o'zaro bog'liqlik mavjud bo'lib, ular shaxsning intellektual va ijodiy rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etadi. Motivatsiya, ayniqsa ichki motivatsiya, o'quvchilarning mustaqil fikrlashi, yangilik yaratishga intilishi va ijodiy faoliyatini faollashtirishda asosiy omillardan biri hisoblanadi. Tashqi motivatsiya esa rag'batlantirish va qo'llab-quvvatlash orqali kreativ faoliyatni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ta'lim jarayonida qulay motivatsion muhit yaratish, interfaol metodlardan foydalanish va o'quvchilarning erkin fikr bildirishiga imkon berish kreativ fikrlashni samarali rivojlantiradi. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etilgan darslar o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini oshirib, ularning innovatsion va mustaqil fikrlash ko'nikmalarini shakllantiradi.

Shuningdek, o'qituvchining pedagogik mahorati, qo'llab-quvvatlovchi munosabati va ijodiy yondashuvi ham motivatsiya hamda kreativ fikrlash rivojiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli ta'lim tizimida o'quvchilarning ichki imkoniyatlarini yuzaga chiqarishga xizmat qiluvchi samarali metod va yondashuvlarni keng qo'llash muhim hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abraham Maslow. Motivation and Personality. New York: Harper & Row, 1954.
2. Edward L. Deci va Richard M. Ryan. Intrinsic Motivation and Self-Determination in Human Behavior. New York: Plenum Press, 1985.
3. E. P. Torrance. Torrance Tests of Creative Thinking (TTCT). Illinois: Scholastic Testing Service, 2018.
4. UNESCO. Education for Sustainable Development and Creativity in Education. Paris: UNESCO Publishing, 2021.
5. Pedagogika nazariyasi va tarixi / N. Azizxo'jayeva, M. Ochilov. – Toshkent: O'qituvchi, 2020.